

KOMPOST

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

srpen 2023

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně
Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

čemu jinému věnovat úvodní řádky srpnového čísla než po roce opět dost podivným a divokým meteorologickým projevům letošního léta? Ve stejné souvislosti je zajímavé pozorovat také vzrůstající nezáměr společnosti vůči v současné době nejvíce alarmujícímu globálnímu tématu. Zatímco u nás jsme letos zažili „pouze“ jednu horkou vlnu a již poměrně standardní sucho, subtropické oblasti Evropy a Ameriky jsou sužovány i na tyto oblasti extrémními vedry hodně přes 40 stupňů (viz např. [zde](#) nebo [zde](#)), v Kanadě hoří rozsáhlé plochy lesů a z dalších zemí přicházejí zprávy o nebývale ničivých bouřích (viz např. [zde](#)) nebo záplavách (viz [zde](#)). Ano, tohle je ten moderní svět blahobytu, tak jak si ho přály vlády zemí, které nejsou schopny kvůli ekonomickým zájmům najít společnou řeč (viz [zde](#)).

Z obsahu tohoto čísla:

Nový výsadek na strakonickém letišti....	2
Fungovalo by zemědělství bez.....	2
O vedrech v těch dnech.....	4
Údržba zeleně pod elektrovedy - 3.....	5
Objevy detektiva Ledňáčka.....	6
Slunéčko dvacetiskvrnné.....	7
Večer s dokumentem - 114. díl.....	7
Zvířata jsou k sežrání.....	9
Srpnový kalendář Jirky Wagnera.....	11
Šťastné chvíle Karla Klostermanna.....	11
D. Roques: „Sběratel vůní“.....	12
Dvě lípy.....	13
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	13
Když přijede návštěva.....	14

Při pohledu z okna se může vše jevit jako více extrémů počasí najednou, řečí čísel i subjektivním pohledem je však nutné si přiznat, že tady je něco špatně.

To, na co je upozorňováno již mnoho let nazpět, se nyní skutečně děje. Jediné, co se nezměnilo, je ignorace, posměch nebo agresivita vůči informacím nebo lidem, kteří na tyto skutečnosti upozorňují. Řešení klimatické změny v širším kontextu by totiž znamenalo propíchnutí bubliny našeho zasmrádlého pohodlíčka a pro mnohé i narušení jejich dosud nezpochybnitelné konzumní svobody. Výstižně se podařilo celou situaci shrnout spisovateli Stanislavu Bilerovi (autoru knihy *Destrukce*) v [tomto článku](#). Apatii autorit ke změně klimatu zde staví do ostrého kontrastu s jejich populistickou snahou řešit věci, které budou dost možná v budoucnosti tak trochu pasé. Článek je uzavřen poměrně silným heslem „Svět shoří na hromadě peněz“. Ač se může situace jevit dost beznadějně, stále si ještě myslím, že to, co bylo stačilo k nápravě, je změna kurzu našeho myšlení.



Foto -jj-

Přejeme vám hezký zbytek léta, váš Kompost. -jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost



Ohlédnutí

Nový výsadek na strakonickém letišti

Letiště ve Strakonících není toto léto pouze v hledáčku parašutistů, ale svou pozornost na něj zaměřili i profesionální ochránci přírody. Lokalitu obývá již několik desítek let syselec - hlodavec, který byl do padesátých let na území našeho státu velmi hojný a považovaný za škůdce. Změny v krajině, jež nastaly vlivem postupné intenzifikace zemědělství, však tento druh přivedly až na hranici vyhynutí. Dnes jsou poslední zbytky sýslí populace chráněny zákonem a jejich zachování je hlavním úkolem záchranného programu. Jeho prostřednictvím je na mnohých místech v ČR např. zajišťována péče o sýslí biotop – udržování nízkého porostu na obývaných travnatých plochách (ve vysoké trávě ztrácí syselec přehled o svém okolí a stává se snadnou kořistí predátorů).



Foto archiv AOPK ČR

Jedním z takových míst je i strakonické letiště, které poskytuje domov volně žijícím sýslům už od 80. let 20. století. V současnosti se bohužel jedná o poslední jihočeskou lokalitu. Záchranný program zde od roku 2012 přispívá na pravidelné kosení plochy v místě sýslí kolonie. Také díky této péči populace sýslů na letišti dlouhodobě dosahovala počtu kolem šedesáti jedinců. V letech 2018 a 2019 zde byl na základě pravidelného monitoringu dokonce odhadován výskyt přes sto padesát sýslů. Bohužel přívalové deště v roce 2021 zaplavily velkou část letiště a sýslí kolonie se ocitla na pokraji vymření. Ochránci přírody, kteří mají záchranný program na starosti, se proto následně rozhodli připravit pro lokalitu Strakonice posilující výsadek.

Dne 13. července 2023 bylo na strakonickém letišti vypuštěno 35 jedinců mladých sýslů. Plocha pro repatriaci byla zvolena mimo

dosah přívalové vody z roku 2021. Pro každého sýsla byla předvrtána výsadeková nora a v blízkosti ní zanecháno malé množství potravy. Vchod každé nory byl opatřen dočasnou zátkou z hrsti sena zatíženou lahví vody. Seno propouští do nory dostatečné množství vzduchu a přes čirou láhev proniká jemné světlo. Syselec je tak po vypuštění méně dezorientovaný, sám se z nory brzy prohrabe a opatrně se začne seznamovat s novým okolím.

Výsadek zvířat, pocházejících z odchovů v ZOO Hluboká, by měl položit základ pro novou stabilní populaci, která snad bude ve Strakonících prosperovat další desítky let. Na této repatriční akci se podíleli zástupci AOPK ČR, ZOO Hluboká a Muzeum Karlovy Vary. Na lokalitě vydatně pomáhali kolegové ze Zemědělské fakulty JU. Velký dík patří Aeroklubu Strakonice, který výsadek na svém pozemku umožnil a dlouhodobě s námi na ochraně strakonických sýslů spolupracuje.

Tomáš Bodnár, AOPK ČR, regionální pracoviště Jižní Čechy



Překopávky

Fungovalo by zemědělství bez živočišných hnojiv?

Párkrát jsem byl za svůj život konfrontován touto zajímavou otázkou a rozhodl jsem se ji podrobit hlubšímu zkoumání. Na úvod předesílám, že tento dotaz je často předkládán spíše jako prvoplánový argument proti přechodu na rostlinnou stravu. Bez snahy o vidění širších souvislostí. A právě na některé z nich bych se rád zaměřil.

Živočišnými hnojivy rozumíme zbytky živočišné produkce využívané k hnojení půd - zejména hnůj, kejdu a močůvku. Záměrně jsem se vyhnul použití pojmu statková hnojiva, do nichž v širším pojetí spadá i kompost a ostatní rostlinná organická hnojiva. A to je právě pro potřeby tohoto textu podstatný rozdíl.

Argumentace pro nezbytnost použití živočišných hnojiv se točí kolem jejich kvality. Ta je samozřejmě nezpochybnitelná. Jedná se o koncentrované zdroje důležitých živin, které dobře fungují nejen pro samotnou výživu pěstovaných rostlin, ale rovněž pro obohacování půdy o organickou složku. Dalo by se říci, že tato hnojiva svou koncentrovanost kombinují s pomalejším uvolňováním živin (zejména dusíku) do půdy, což je zvýhodňuje oproti minerálním hnojivům. Zatímco hnůj je vlastně kombinací živočišných a rostlinných

zbytků, kejda a močůvka jsou čisté exkrementy zvířat s „rychlejšími“ formami živin. Močůvka se pak svou povahou blíží spíše minerálním hnojivům. Poslední dvě jmenovaná hnojiva jsou tedy při špatné aplikaci nebo skladování náchylnější na splachy živin apod. Na této škále jsou na tom nejlépe čistě rostlinná hnojiva (komposty, zelené hnojení atd.), která podléhají rozkladu nejpomaleji a jsou tedy ke kontaminaci prostředí živinami náchylná nejméně. Zároveň půdu zásobují dlouhodoběji a lépe podporují tvorbu humusových látek.

Argumentace nezbytností živočišných hnojiv v současném zemědělství předpokládá, že bez jejich použití nebude možné „upěstovat“ dostatek plodin pro naši potřebu. Na tuto základní tezi se můžeme podívat ze dvou různých úhlů pohledu. Je tomu matematicky skutečně tak? A nemá náhodou produkce živočišných hnojiv některé „neviditelné“ dopady, které z ní dělají poměrně nešetrnou záležitost?

K odpovědi na první otázku (s odhlédnutím od toho, co je správně a co ne) se dá poznamenat následující. V roce 2017 bylo použito v českém zemědělství v průměru 70 kilogramů hnoje na hektar, zatímco na stejné ploše to bylo kolem 140 kilogramů minerálních hnojiv (viz [zde](#)). Za předpokladu toho, co je koncentrovanějším materiálem, je jasné, že v českém zemědělství zcela převládá anorganické (minerální) hnojení. Čistě matematicky tak nelze tvrdit, že bez použití živočišných hnojiv bychom se neobešli. Na druhou stranu je jasné, že poměr organických hnojiv by měl narůstat - zejména v zájmu kvality půd. Jaká hnojiva by však byla ta nevhodnější? S tím koresponduje odpověď na druhou otázku.



Foto -jj-

Málokdo si při těchto úvahách připouští, že za produkcí živočišných hnojiv stojí poměrně masivní objem samotné rostlinné výroby. Proč tomu tak je? Souvisí to s podstatou živočišné produkce. Jak známo, teplokrevná zvířata jsou velmi „plýtvavá zařízení“, která spotřebují pro produkci své hmoty až mnohonásobné hmotnosti krmiva. To musí být někde vyprodukováno. V lepších (ale na počet omezenějších) případech v samotném zemědělském systému, v horších (a naprosto převažujících) případech dováženo z jiných koutů světa. Jde zejména o krmnou sóju, jejíž produkce přispívá ve velké míře k devastaci jihoamerických pralesů (viz např. [zde](#)). Dalšími skrytými položkami jsou posklizňové zbytky pro podestýlku. Ty však dnes namísto tohoto využití nebo přímého zaorání (což je také organické hnojení) končí spíše v dotovaných bioplynových stanicích. Často se tak používá bezstelivové ustájení zvířat produkující pouze kejdu a močůvku.

Ano, bavíme se o intenzivních způsobech zemědělské produkce, které však dnes naprosto převažují a produkují drtivou většinu potravin. Na druhé straně samozřejmě existují i extenzivnější formy živočišné výroby. Tou je především pas-tva. A ta je právě v argumentaci kolem nezbytnosti živočišných hnojiv často zmiňována. Vychází se z představy, že zvířata spásají pro naši výživu nevyužitelnou půdu (trvalé travní porosty) a hnojiva tak vytvářejí „prakticky z ničeho“.



Foto -jj-

Je ale důležité si uvědomit, že systémů, které zvířata vykrmují pouze pastevním způsobem, je naproste minimum a jedná se pouze o ty opravdu extenzivní případy (nebo jiné zeměpisné oblasti světa). Většina systémů založených na zisku se neobejde bez příkrmování zvířat koncentrovanějším krmivem (jádrem), které musí být někde vypěstováno. Stejně tak produkce sena pro příkrmování s sebou v dnešních intenzivních systémech nese negativní dopady na prostředí v podobě obrovských ploch sečených ve stejnou dobu nebo přihnojování luk zaměřených na produkci úzké směsi rostlin. To všechno oslabuje luční biodiverzitu.

Namísto zdánlivé uzavřenosti živočišné produkce se tak

jedná o narůstající spirálu, která vyžaduje další a další zemědělskou půdu. Zjednodušeně řečeno - čím více živočišných hnojiv chceme, tím více musíme pěstovat rostlin, které musíme opět hnojit atd. Argument jejich nepostradatelnosti tak připomíná spíše pověstné vytloukání klínu klínem.

Pro úplnost ještě musíme doplnit negativní dopady samotných živočišných hnojiv na životní prostředí. Jde zejména o výrazný příspěvek k eutrofizaci půd a vod. Nežřídka je s nimi špatně nakládáno a při vol-

ném skladování na zemědělské půdě dochází vzhledem k jejich povaze ke smyvům živin do vodotečí. Dalším významným faktorem je produkce skleníkových plynů. Zejména metan se z exkrementů zvířat velmi snadno uvolňuje a kromě příspěvku ke globální klimatické změně představuje i živinovou ztrátu samotného hnojiva, pokud není ihned a správně aplikováno. Zemědělství má na svědomí zhruba 20 % globálních emisí skleníkových plynů (minimálně 60 % z toho pochází z živočišné výroby). Produkce živočišných potravin také celosvětově zabírá přes 80 % zemědělské půdy. Pokud tedy vezmeme v potaz širší souvislosti, je adekvátní až nezbytné živočišnou výrobu z mnoha důvodů utlumovat, ne ji rozšiřovat.

Co by tedy mohlo být vhodnou náhradou živočišných hnojiv? Jak z předchozího textu vyplývá, mělo by jít o organická hnojiva rostlinného původu. V našich podmínkách jsou to hlavně komposty, zelené hnojení, mulče nebo maximální využívání posklizňových zbytků. Zároveň se jedná o nejpřirozenější způsob návratu organické hmoty do půdy (na kterém je fakticky postavena velká část koloběhu živin v přírodě). Rostlinná hmota podporuje vznik humusových látek, vododržnou schopnost půdy, zelené hnojení pak zakrývá půdu mimo období hlavní vegetace a brání tak vodní i větrné erozi. Zemědělský systém cílený na tyto postupy podporuje biodiverzitu půdních organismů i rostlin a všech ostatních navázaných forem života. Navíc minimalizuje emise skleníkových plynů. A vychází to i matematicky. To dokazuje již dnes mnoho zemědělských podniků, které fungují zcela bez živočišné produkce. Otázkou tedy zůstává efektivita a ekonomická stránka věci, což je však spíše celospolečenské téma zasahující i do oblastí naší osobní spotřeby nebo legislativních předpisů (živočišná produkce by byla bez extrémně štědrých subvencí naprosto nerentabilní).

Aby to nebylo špatně pochopeno. Těmito argumenty nevolám po naprostém vymizení jakéhokoli chovu zvířat nebo faktickém zániku pastvy. Ponechejme extenzivní pastvu všude tam, kde je smysluplná a udržitelná - v přírodně cenných oblastech, kde má historický kontext a je nezbytná pro údržbu vzácných biotopů / v oblastech špatně dostupných a hůře obhospodařovatelných (např. horských a podhorských) / v jiných odpovídajících regionech nebo jako součást kulturního dědictví. V systému intenzivního zemědělství však nemá příliš velké opodstatnění a je (společně s klasickou intenzivní živočišnou produkcí) naopak doprovázena mnoha negativními externalitami. -jj-

O vedrech v těch dnech

Červencová vedra způsobila pozornost, ale nikdo se příliš nenamáhal vysvětlit, proč v půli července, konkrétně v sobotu 15. 7., vystoupila denní maxima v ČR na hodnoty přes 35 °C. Na meteostanici v Horažďovicích jsem naměřil 36,8 °C, republikový rekord byl zaznamenán v Plzni-Bolevci a v Řeži u Prahy: 38,6 °C. Zájemcům zkusím původ toho vedra vysvětlit.

Že počasí není stálé, věděli už dávní zemědělci, kteří na něm byli existenčně závislí. Logicky vnímali nejen proměnlivost, ale i periodicitu počasí. Výsledky svých pozorování nám zanechali v pranostikách. Např.: *Červenec - tepla bliženec*. Nebo: *Lednová zima je nejkrušnější, červencová vedra jsou nejsilnější*. Atd. Když se začalo počasí zkoumat vědecky - už koncem 18. století - vyslovili první meteorologové zcela zásadní poznatek: *Větry přinášejí počasí z těch končin, odkud vanou*. Všimli si totiž, že počasí nevzniká někde nad námi, ale jinde. Že k nám prostě odněkud přichází. Později se pak dopracovali



Běžná situace (do Evropy míří od západu chladný vlhký oceánský vzduch) vs. situace 15. 7. (horký a suchý vzduch ze Sahary proudí do střední a jižní Evropy), obr. Jiří Wagner

oteplování není všude stejné, vznikají místa, kde je atmosférický tlak vyšší a nižší. Říkáme jim tlakové výše a níže. Je docela zajímavé, že tyto tlakové útvary jsou šachovnicovitě rozloženy po celé zeměkouli. Z fyziky víme, že rozdílné tlaky se vyrovnávají, takže vzduch proudí z tlakových výší směrem k tlakovým nížím. A vlivem otáčení Země však nikoli přímočaře, ale v jakémsi „esovitém“ větrníku. Tlaková výše by se dala přirovnat k zahradnímu rozstříkovači rotujícím ve směru hodinových ručiček a tlaková níže zase dostředivému víru (proti směru hodinových ručiček), který vidíme třeba při vypouštění vody z vany.

Tak, abychom se v té teorii neztratili, zase zpět do reálu. Určujícími tlakovými útvary

k poznání, že tím kotlem, kde se „vaří“ evropské počasí, je Atlantský oceán. Já v dalších úvahách již budu mluvit jen o počasí evropském, v ostatních částech světa bychom našli srovnatelné analogie.

Tedy: Atlantský oceán je obrovským akumulátorem sluneční energie. Tu pohlcuje, výparem pak obohacuje vodními párami vzduch. Protože to

pro evropské počasí jsou tzv. azorská tlaková výše a islandská tlaková níže (názvy podle míst jejich nejčastějších výskytů). A mezi nimi k nám proudí atlantský vlhký chladnější vzduch, který přináší nejen vítr, ale i životodárnou vláhu z oceánu. Ta se nad Evropou ve výškách při ochlazení zase sráží - a prší.

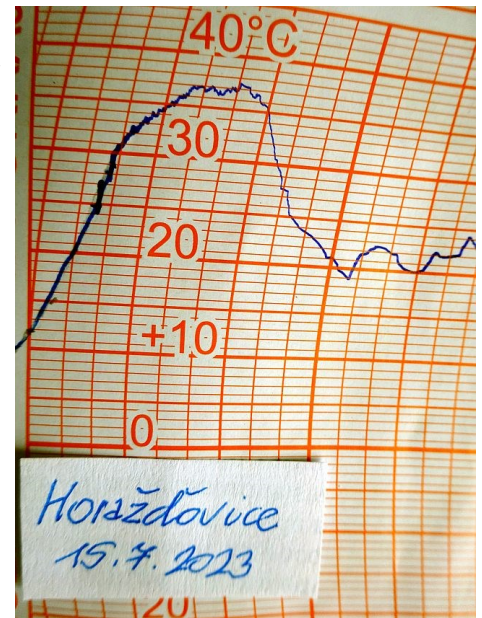
A co se to stalo tu sobotu 15. 7. tohoto roku? Ty výše a níže samozřejmě nestojí pořád na místě, také se pohybují a proměňují (vznikají a zanikají). A v těch dnech se islandská tlaková níže trochu neobvykle posunula k jihu až nad Britské ostrovy. A už to bylo. Zatímco na zadní straně začala níže nasávat studený a vlhký vzduch od severu, na své přední straně k nám natáhla horký suchý vzduch ze Sahary. Je to dobře vidět na zjednodušené synoptické mapce. A tak zatímco u nás bylo jasno, přes 35 °C, v Anglii, kde se zrovna hrál tenisový Wimbledon, bylo jen kolem 18 °C a deštivo. Že se k nám dostával saharský vzduch, bylo patrné i z jeho velmi malé relativní vlhkosti. Ta klesala až k pouhým 20 %. Takový vzduch má ale malou tepelnou kapacitu: snadno se ohřeje, a rychle vychladne. V den, o kterém mluvíme, byla ranní teplota pouhých 9,8 °C, zatímco ta odpolední 36,8 °C. (Horažďovice). Denní amplituda (neboli rozdíl teplot) neuvěřitelných 27 °C! Pro nás extrém, pro saharské beduíny každodenní všednost. Na Sahaře polední teploty přesahují přes 40 °C a ty noční padají až k nule. A nezaprší.

Vedra, vedra, vedra, ... média měla o čem psát. Vedra víceméně prezentovala jako důsledek globálního oteplování a nárůstu emisí. Ale jak je vidět, vysvětlení nedávných veder je čistě meteorologické. Vyplynulo z momentálního rozložení tlakových útvarů. Že v jižní a střední Evropě vyšplhaly teploty na 36 °C, jsme četli, viděli a slyšeli všude. Že v západní Evropě bylo tou dobou skoro o 20 °C méně, nestálo médiím za zmínku. Prostě, dnes tak běžné, selektivní informace.

Proč, jak a čím dochází k takovému či onakému rozložení tlakových útvarů, které je pro naše počasí rozhodující? Tím bychom se měli v souvislosti se změnami klimatu daleko víc zabývat. A má to souvislost s obsahem skleníkových plynů v atmosféře?

Jiří Wagner

Pozn. red.: Závěr článku odmítá, a to v rozporu se současným vědeckým konsenzem (viz [zde](#)), souvislost mezi probíhajícími meteorologickými extrémy a člověkem zapříčiněnou klimatickou změnou. Samozřejmě, že základní mechanismus (rozložení tlakových útvarů) je čistě fyzikální povahy a nejde najít přímou spojitost mezi konkrétním projevem počasí a dlouhodobým klimatickým trendem, globální klimatická změna však tyto jevy prohlubuje; mění jejich sílu, frekvenci a dopady na lidskou společnost (viz [zde](#)).



Teplotní amplituda 15. 7. 2023 v Horažďovicích, foto Jiří Wagner

Údržba zeleně pod elektrovody - 3. část - Od pařezin k motýlům a zase zpět

Při tvorbě druhého dílu tohoto mikroseriálu (viz [Kompost č. 7/2023](#)) nám byl k prostudování doporučen materiál [Ohrožený hmyz nížinných lesů: ochrana a management](#). Jelikož obsahuje mnoho zajímavých informací a souvislostí, rozhodli jsme se jeho prostřednictvím pomyslně uzavřít téma údržby zeleně pod elektrovody (pokud by vás toho k problematice zajímalo více, nalistujte předchozí dvě vydání našeho časopisu).

Text vědeckého tria Martina Konvičky, Lukáše Čížka a Jiřího Beneše byl sice napsán již v roce 2006, ale na své aktuálnosti nyní spíše získává. Vzhledem k tomu, že téma šetrné údržby vegetace pod dráty vysokého napětí je nyní velmi v kurzu, jedná se o jeden z podkladů, který nám pomůže pochopit potenciál těchto ploch z hlediska podpory biodiverzity. Svým způsobem jde o modelovou záležitost, kdy je na příběhu čtyř ohrožených nebo chráněných druhů motýlů lesních světlin (hnědásek jitrocelový, jasoň dymnivkový, okáč jílkový, hnědásek osikový) a jednoho brouka stromových dutin (páchník hnědého) demonstrováno, jak negativními změnami prošly naše lesy za posledních několik málo staletí. Změnami spočívajícími zejména ve faktickém zániku nízkého (pařezinového) a středního lesa.

Jak vůbec motýli, pařeziny a údržba zeleně pod elektrovody souvisejí? Když pokládáme tuto otázku, je asi jasné, že úzce. Pro podrobnější odpověď nám bude nápomocný právě příklad zmiňovaných živočichů, které můžeme chápat jako deštníkové druhy lesních světlin, případně některých forem sekundárního bezlesí. Místem jejich dřívějšího výskytu byly zejména nízké a střední lesy. Zde mělo hlavní slovo tzv. pařezinové neboli výmladkové hospodaření, při kterém byly stromy mýceny převážně na palivo v relativně krátkých obmýtích a byla využívána jejich pařezová a kořenová výmladnost. Středním lesem rozumíme les výmladkový doplněný o určitý počet vzrostlých věkovitých stromů horní etáže (výstavků). Ty byly po dlouhou dobu útočištěm právě páchníků a jiných živočichů vázaných na stromové dutiny nebo na dřevo odumírajících stromů. Motýli lesních světlin jsou poměrně nároční nájemníci – vyžadují dostatečné množství lesních pasek/světlin, které však nemohou mít příliš velké rozměry (musí na nich být dostatečně zastoupeny lesní živné rostliny). Jelikož světliny rychle zarůstají, je pro život těchto motýlů nezbytná jejich kontinuální



Kriticky ohrožený okáč jilkový, foto Lukáš Čížek

mohlo dříve vypadat (a jakou mají mnozí o podobě „původní divočiny“ představu). Dřívější les totiž musel poskytovat dostatek světlin pro přežití a rozvoj všech (nejen výše uvedených) druhů. Historické pařezinové hospodaření tak bylo pouze pomocnou rukou k přetrvání světlinových druhů do dnešních dnů. Lesy střední Evropy před příchodem člověka byly patrně výrazně ovlivňovány dvěma faktory. Přírozenými disturbancemi (vodou, větrem, ohněm...) a tlakem velkých spásáčů. Zatímco první faktor pravděpodobně nebyl dostatečný pro udržování patřičného podílu světlin, působení herbivorů už může lecos vysvětlovat. Tzv. Verova hypotéza předpokládá udržování evropských nížinných lesů velkými kopytníky v podobě křovinaté lesostepi s dostatečným zastoupením věkovitých stromů i plošek bezlesí. To vše v dynamicky se proměňující mozaice pohostinné jak pro druhy světlin, tak pro druhy vázané na mohutné stromy i rozpadající se dřevo. Nejbližší pak „simuloval“ tyto biotopy výše popsaný střední les.

Avšak zpátky k elektrovodům. Jak to všechno s nimi souvisí? Návrat k pařezinám, případně střednímu lesu není dnes z mnoha důvodů možný (případně efektivní změny probíhají příliš pomalým tempem). V textu je rovněž vysvětleno, proč nemohou dnešní způsoby lesnického hospodaření úbytek světlinových druhů zbrzdit. Nabízí se tak hledání některých náhradních variant, které by jim mohly pomoci. Jednou z nich je právě šetrná údržba sekundárního bezlesí pod el. vedením. Svým způsobem totiž do krajiny navrácí ony kýžené biotopy – světliny malých rozměrů v bezprostřední blízkosti lesů nebo starších stromů a přechodové plochy (ekotony) mezi lesem a stepí.

Pokud si text přečtete, přinutí vás koukat na naše lesy jinak než předtím. Dnes převažující hustý les je sice esteticky hodnotný a má určitě své nezpochybnitelné benefity, ale v historickém kontextu se jedná o nepůvodní umělý biotop, který se ostře střídá s rozdílně obhospodařovanými plochami naší krajiny. Vědecké poznatky o několika málo druzích tak mohou vést k mnoha zajímavým a poměrně širokým souvislostem. -jj-

Objevy detektiva Ledňáčka

K tomu nejhezčímu, co se dá obdivovat při prázdninových cestách do přírody, patří potoky a říčky s čistou vodou, klidnou i zčeřenou, oživenou všemi možnými obyvateli. Stačí se pozorně dívat. Nebo můžete najít na dně kámen, obrátit jej a prozkoumat jeho spodní část (a pak ho zase vrátit na místo). Některé živočichy asi ani nebudete umět pojmenovat, ale najdete i takové, jejichž určení je snadné. Koho si určitě nespletete, to je například larva chrostíka. Je schovaná v malém válcovitém domečku a vystrkuje z něj jen hlavu a nohy. Je to až neuvěřitelné, že si svůj úkryt dokáže sama postavit z toho, co najde ve svém okolí. Silná kusadla používá podobně, jako když si my lidé vezmeme na pomoc štípací kleštičky.

Rybníkář Josef Šusta (1835-1914) popsal práci takového malého stavitele výstižně ve své knížce „Výživa kapra a jeho družiny rybníčné“. Uvádí: „... Dílo přirůstá neúnavnou pílí jeho, až konečně povstane více méně táhlé pouzdro, délce larvy přiměřené... Tam snáší malá larvička mikroskopický písek... Zde potkáváme se s podnikatelem silnějším, pracuje podobně, ale z písku dosti hrubého... Jeden vyhledává tenké, oblé, pevné travičky, jež nůžkami svými skoro na rovnou délku přistříhuje. Ty klade v pouzdro tak, že podél leží. Druhý činí taktéž, ale přiřezává drobněji a opatřuje pouzdro několika vrstvami kratších stebílek...“ Materiál je spojen vláknem podobným hedvábí, které larva vyloučí ze svých snovacích žlázek. Vnitřek komůrky si vláknem měkce vystele, vlezte si zadní částí těla dovnitř a podle potřeby se pohybuje za potravou. Domeček tahá na zadečku s sebou. Jak roste, potřebuje větší a větší, a tak se během svého vývoje několikrát vysvlékne a udělá si nový, aby měla kam





Foto -ah-

zejí ve vodě zbytky plastů a často se dá najít chrostiči komůrka „vylepšená“ i o tento nepřírodní materiál. Bylo by to úsměvné, jenomže to má nežádoucí vliv na kvalitu úkrytu. A tak by z toho Ferda radost neměl a detektivovi Ledňáčkovi se to také nelíbí, když jsou v řekách a potocích odpadky. A navíc je voda znečištěná tím, co do ní nateče z polí a podobně. Zrovna chrostíkům tohle vadí opravdu hodně. Žijí jen tam, kde je pořád ještě čisto.

- Pro dospělé: Jak žije dospělý chrostík? Co jí? A jak vypadá? A kde žije chrostiči kukla?
- Pro rodiče vědecky založených školáků: Kolik druhů chrostíků u nás žije? Jak se od sebe liší?

*Ať si kdo chce co chce říká,
nejlepší dům pro chrostíka,
umí Ferda ...*

*Každá larvička má jiný,
Ferda umí pravé divy,
a je hotov, než bys řekl ...*

*Dřívka, kamínky a písek,
ulítky a trochu drobných třísk,
domečky, že závidí i šnek.*

*Larvičky jsou vděčné za tu přízeň,
A když ještě navíc zakuklí se,
každá potom vypadá jak ...*

- Pro rodiny s batolaty: Která slova by se hodila k doplnění do říkanky o Ferdovi a vodních larvičkách?

Odpovědi najdete na straně 14. -ah-

Sluněčko dvacetiskvrnné

3. 6. 2023 jsem poblíž rybníka Budětín u Chanovic vyfotila sluněčko dvacetiskvrnné (*Sospita vigintiguttata*). Nacházelo se na okraji lesa u louky. Uvádí se, že žije na vlhkých stanovištích na dřevinách, zejména na olši. Živí se mšicemi, merami a pisivkami. Zimuje v opadance. Ačkoliv má být ve střední Evropě vzácné, není na webových stránkách AOPK ČR uvedeno v žádné kategorii ochrany. Kromě zbarvení na fotografii může být i rezavohnědé. Čtenáři Živy o něm mohou najít zmínku v článku o českobudějovických Vrbenských rybnících v č. 3/2023. V Kompostu se o sluněčkách psalo v [č. 9/2017](#). Od té doby považuji za svůj nejzávažnější nález sluněčko dvoutečné (*Adalia bipunctata*), které jsem našla mrtvé na okně chanovického zámku 31. 10. 2018. **Eva Legátová**

Použitá literatura:

NEDVĚD, O.: Brouci čeledi sluněčkovití (Coccinellidae) střední Evropy. Academia, Praha, 2015.

Vrbenské rybníky viz také vycházka ZO ČSOP Strakonice 8. 4. 2017 ([zde](#)).



Foto Eva Legátová

Večer s dokumentem - 114. díl – Třikrát na Slovensko s Erikem Balážem

Odpočinkové letní období si určitě zaslouhuje alespoň na chvíli poodstoupit od náročných témat a taky se trochu pokochat divy Matky přírody. Samozřejmě, že environmentální tematika nezůstane úplně v pozadí a představené dokumenty budou asi nejvíce korespondovat s problematikou návratu velkých šelem.

Slovenského dokumentaristu Erika Baláže jsme představili v Kompostu [č. 3/2016](#), resp. jsme se ohlédlí za jeho v pořadí druhým nejstarším filmem Vlčie hory, v rámci kterého jsme navštívili nejvýchodnější slovenský národní park Poloniny. Nyní je prostor uvést další tři dokumentární filmy, jejichž společným jmenovatelem je slovenský národní park nejznámější - Vysoké Tatry. Ačkoli je cílem většiny turistů z Čech, jeho nejcennější přírodní hodnoty zůstávají většinou (a naštěstí) zcela bez povšimnutí.

Erik Baláž se velkým šelmám (hlavně medvědům) věnuje již od dob studií a zasvětil jim i většinu filmařské práce. V současné době přichází téma dost často na přetřes, zejména v souvislosti s údajným přemnožením medvědů v mnohých slovenských oblastech a mnohdy až panickým strachem z tohoto zvířete. O démonizaci medvěda hnědého (notně živené slovenskými myslivci) jsme psali v [č. 12/2022](#) a k obroušení některých hran by mohly pomoci i starší, ale stále velmi aktuální Erikovy filmy.

[Strážca divočiny](#) je autorova dokumentární prvotina, kterou natočil již v roce 2009. V úvodu zaznívá informace, že Erik Baláž měl v této době na svém kontě již cca 300 střetnutí s medvědem a film je doplněn o informace, jak s takovým kontaktem naložit, aby nevznikla nebezpečná situace.



Foto -jj-

měřeny více na ostatní vlajkové druhy živočichů Vysokých Tater. Navíc jsou díky uvedení Českou televizí k dispozici i s českým komentářem. [Vysoké Tatry - V srdci divočiny](#) (2017) ukazuje krásy národního parku v průběhu celého roku. Jakým druhům prospívají disturbance v podobě větru nebo kůrovce? Jak vypadá klasická medvědí sezóna mezi dvěma obdobími zimního spánku? Co se skrývá pod hladinou vysokotatranských říček a potoků? Kromě odpovědí na tyto otázky vám budou představeni typičtí obyvatelé tohoto pohoří, ale i druhy, které jsou považovány za běžné i ve zbytku Evropy.

Dokument [Vysoké Tatry - Život nad oblaky](#) (2016) je zaměřen na ikonická zvířata nejvyšších nadmořských výšek pohoří. Kamzík horský tatranský (poddruh kamzíka horského) je vybaven mnoha zajímavými adaptacemi na celoroční pobyt v extrémních podmínkách. Podobně jako svišť horský - další zástupce živočichů vyskytujících se zde nad hranicí trvalého lesa. Kamera je v rámci tohoto dokumentu směřována i vzhůru za orlem skalním nebo pod hladinu vody ples za otužilým skokanem hnědým. Kromě medvěda hnědého jsou zachyceny i další dvě velké šelmy kralující těmto biotopům - rys ostrovid a vlk obecný. Stejně jako u předchozích snímků je zde skvěle zachycen kontrast mezi idylickou krajinou a nemilosrdnými přírodními zákony např. v podobě soubojů samců jelena evropského.

Pokud rádi navštěvujete zajímavá místa prostřednictvím přírodopisných dokumentů, budou pro vás filmy Erika Baláže tím pravým k výpravě na Slovensko. -jj-

S kamerou se vydáváme do Tiché a Kôprové doliny ve Vysokých Tatrách. Tyto lokality jsou pro medvěda hnědého takřka ideální – nerušené příliš lidmi a poskytující mnoho přirozených úkrytů a brlohů ve skalách. Na jedné straně dokument obsahuje poetické až dojemné záběry medvědic s hrajícími si medvíďaty, na druhé straně nabízí informace o nelítostných přírodních zákonech. Agresivní samci v období říje při vyhledávání nových samic někdy zabijí medvěďe zplazené jiným samcem, aby u své partnerky vyvolali touhu znovu se rozmnožovat. Tento jev je jedním z autoregulačních mechanismů, který pomáhá udržovat medvědí populace v únosné velikosti. Film tedy vyvrací některé mýty o tendenci medvědů k přemnožení, což je v současné době zhusta používáno při snahách o povolení odstřelu.

Novější dva dokumenty z části čerpají z materiálu tohoto filmu, ale nabízejí i mnoho nového a jsou zaměřeny



Pozvánky - srpen 2023

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Přírodovědný výlet do okolí Mechového vrchu

SO 5. 8. Sraz v 6:55 před nádražím ČD, v 7:06 odjezd (s přestupy) do Pěkné. Tam se v 10:15 sejdeme s profesionálním průvodcem Josefem Peckou (poplatek 100 Kč – až na místě). Půjdeme po zpevněných lesních cestách a terénem k hranici I. zóny NP, k soutoku Teplé a Studené Vltavy, k Mrtvému luhu a dál na Mechový vrch. Odjezd např. v 16:47 z Volar. Délka trasy cca 14 km.

Úterní zastavení

ÚT 22. 8. Setkání s literaturou, tentokrát s lidovými i jinými hádankami. Od 16:30, pobočka Za Parkem.

Výstavky

Z papíru i textilu

Výstavka koláží od amatérských výtvarníků ve dnech 7. 8. - 31. 8.

Výstavka větvíček a květin na určování (nejen s pomocí knih, ale i s možností konzultace) – v půjčovně ŠK Za Parkem. Pokračují i dlouhodobé akce – **Místa s přírodními zajímavostmi, Nejlepší knihy.**

Bližší informace: Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, alena.hrdlickova@knih-st.cz. Ve dnech **2. 8.–4. 8. bude na pobočce Za Parkem z důvodu dovozené zavřeno.** -ah-



Drobné smetí

Nový Zéland zakázal v obchodech jednorázové plastové sáčky

Omezení, které vstoupilo v platnost v červenci tohoto roku, má snížit množství používaných jednorázových plastových obalů a motivovat zákazníky k využívání sáčků vlastních nebo těch na více použití. Více se dočtete [zde](#).

Evropský parlament podpořil tzv. Zákon na obnovu přírody

Cílem návrhu je do roku 2030 obnovit degradované ekosystémy na 20 % rozlohy pevnin a moří v EU. Do roku 2050 by měla obnova proběhnout na všech degradovaných územích. Přes přelomovou povahu zákona byl však předpis oslaben řadou kompromisních ústupků ve prospěch vlivných skupin. Více viz [zde](#).

Nový časopis o ekologickém lesnictvím

Iniciativa Pro Silva Bohemica, věnující se přírodě blízkému lesnickému hospodaření, zařadila do svého portfolia elektronický čtvrtletník o ekologickém lesnictví. První vydání je k dispozici [zde](#). -jj-



Literární okno

Zvířata jsou k sežrání - Eva Grestenbergerová

„Většina lidí jí maso, protože většina lidí jí maso.“

Některé knížky si půjčujete na základě předem připravené „čekací listiny“, některé jsou vám doporučeny někým jiným a některé vám zkříží cestu zcela náhodně. A i když by se dalo čekat, že tituly z první jmenované skupiny vás osloví nejvíce, nemusí to tak vždy být. Zásadní kniha psycholožky Evy Grestenbergerové Zvířata jsou k sežrání mi vstoupila do života nečekaně a vůbec jsem vlastně nevěděl, že existuje. A to se rostlinné stravě už nějaký ten pátek věnuji. A musím říct, že jsem do této doby k tématu nečetl nic výstižnějšího. Někdy každou větu knihy převracíte dvakrát, protože jí příliš nerozumíte, tady jsem se s tím samým „problémem“ setkával taky. Ale proto, že jsem mocně přikyvoval nad tím, jak výstižně bylo vše popsáno a některé pasáže jsem musel obdivně číst zas a znova.

Podtitul knihy zní „Lehce stravitelná psychologie karnismu a veganství“. Pokud pojem karnismus slyšíte poprvé, patrně nebudete sami. Jde o „společenský systém založený na tom, že umožňuje lidem mít přátelskou vazbu ke zvířatům a zároveň je usmrcovat a jíst jejich maso. Dělí zvířata na jedlá a nejedlá. V případě jedlých pak postuluje, že jejich konzumace je správná či dokonce nutná.“ Karnismus je chápán jako převažující přesvědčení spojené s konzumací masa, o kterém však drtivá většina jeho stoupců nebude mít ani potuchy. Jedná se o dokonale ambivalentní náhled (kterých je dneska celá řada) na důležité, avšak stále ještě málo diskutované téma. A dalo by se říci, že je jedním z nejdo-

konalejších ztvárnění orwellovského principu „doublethink“, kdy mohou dva zcela protichůdné náhledy na věc fakticky fungovat pospolu. Milujete zvířata, a zároveň je chcete mít na svém talíři? O tom všem je karnismus. Autorka však ve své knize nepíše jenom o něm. Dotýká se i aktivismu za práva zvířat a své psychologické poznatky tedy cílí i na „opačnou stranu bariéry“.

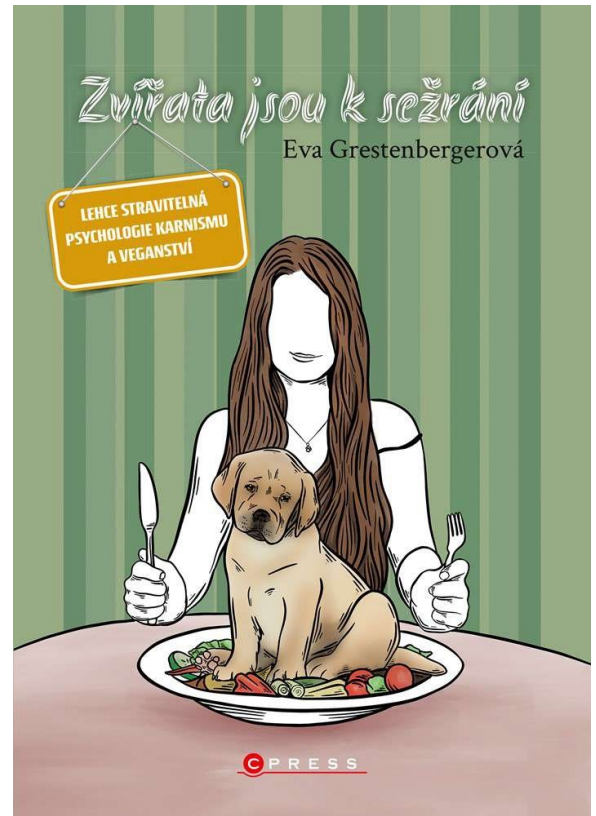
Hlavní část knihy je zaměřena na to, proč jsou všeobecné principy karnismu tak úspěšné, samoúdržbové a proč je i v době, kdy k jezení masa neexistuje žádný relevantní důvod, všichni nevědomě používají k jeho obhajobě. Kde se to vzalo, jak to funguje a co se s tím dá dělat? Odpověď na tyto otázky není vůbec jednoduchá a jejich hledání připomíná zamýšlení se nad známým „Proč je lidstvo tak zlé, když jsou lidé veskrze hodní?“ Přesto se autorce podařilo naprosto bravurně téma rozebrat do posledního šroubku. Netajím se tím, že mé nadšení z knihy je podporováno mým vlastním světonázorem, s autorkou se víceméně ve všem ztotožňuji; zajímal by mě tedy i názor čtenáře s „většinovým“ náhledem na problematiku.

Dost však superlativů, pokusím se vylovit několik střípků ze samotné knihy, které by vás mohly nalákat k jejímu přečtení. Co že se to skrývá za převládajícím přesvědčením o správnosti konzumace zvířat lidmi? Resp. proč není až na výjimky zpochybňováno a takřka nikdo nebo nic nenutí běžného smrtníka se nad něčím takovým vůbec zamýšlet? „Pro udržení karnismu je zcela zásadní systém 3 N. Jíst maso je normální (normal), přirozené (natural) a nezbytné (necessary). Někdy se přidává čtvrté, podle mě stěžejní, N - nice (příjemné).“ I když je naprosto snadné všechna tato N v nekarnistickém pohledu na věc vyvrátit jako nerelevantní důvody, pro jejich udržování fungují bezchybně tři tzv. psychické obrany. Objektivizace umožňuje vnímání živých bytostí jako neživých věcí (viz názvy masitých pokrmů a částí těl tzv. hospodářských zvířat). Deindividualizace - zvířata jsou pouze anonymními zástupci velkých skupin, ke kterým není možné vytvořit si bližší vztah; jsou označovány čísly atd. (chápání zvířete jako jedinečné bytosti ztěžuje udržení psychického a emocionálního odstupu, který je nezbytný k jeho usmrcení). Dichotomizace - rozdělování podobných jedinců do dvou protikladných kategorií podle vlastních smyšlených principů (jedlá x nejedlá zvířata).

Pro všechny tyto faktické rozpory byly evolucí vytvořeny psychické obranné mechanismy. Souvisí to se stavem tzv. kognitivní disonance, což je nepříjemná psychická tenze za situace, kdy naše chování není v souladu s našimi postoji („kážeme vodu a pijeme víno nebo se prohlásíme za milovníka zvířat a k večeři opékáme sele“). Pokud nejsme ochotni změnit své chování, udržení psychické rovnováhy je možné pouze za předpokladu zkreslení reality. A to se právě děje, když se nad konzumací masa začneme hlouběji zamýšlet. Velmi zajímavé je také pozastavení nad tím, proč se vlastně nad tím skoro nikdo nezamýšlí. Vše má souvislost s často probíranými sociálními normami. Většina toho, co se kolem nás děje, funguje zkrátka proto, že to dělá většina (nebo proto, že to většina považuje za správné). „Zatímco názorová menšina je přirozeně nucena své stanovisko obhajovat, u majoritního způsobu chování se na jeho motivaci nikdo neptá a lidé, kteří jej zastávají, to obvykle nejsou zvyklí zdůvodňovat.“

Ve své podstatě živočišný průmysl dosáhl natolik bizarního pojetí, že vlastně jedinou ingrediencí nezbytnou pro jeho další pokračování je dokonalé skrytí před zraky veřejnosti. „Naše technologie nám umožňují jíst miliardy zvířat ročně, aniž bychom byli svědky třeba jen malé části celého procesu. Vlastně vraždíme zvířata mnohem méně a zároveň mnohem více než kdy v minulosti. Na jedné straně jsou lidé schopni sníst mnohem více zvířat, na druhou stranu je pro ně přímý pohled na násilí mnohem hůře snesitelný.“ V tom všem hrají obrovskou roli tzv. mýtovtůrci, kterými chápeme nejčastěji média. Ta jako svébytná „instituce“ stanovují a udržují sociální normu, a navíc umožňují představitelům masného průmyslu proměňovat své výdělků v další a další lživou reklamu a skrývání skutečnosti pod nejrůznějšími nálepkami (viz také díl seriálu [Nazeleno v Kompostu č. 7/2022](#)). „Lidé věří (tak naivně, až to hraničí se slabomyslností) tvrzení výrobců, že miliony zvířat žijí venku na hezkých farmách, jakkoli nelogické to je. Ve skutečnosti totiž realitu znát nechtějí. Mechanismus psychického otupění zmírňuje negativní emoce spojené s utrpením někoho jiného. Přestože jsou ročně zabity miliardy zvířat, běžný konzument se nikdy nesetkal ani s částí takového procesu.“ A tak dále (podobných míst z knihy by se dalo citovat mnohem více). A vlastně většina z nich míří oklikou k výstižnému obrázku na přebalu knihy s dívkou bez očí připravenou ke konzumaci psa. Právě ona chtěná provozní slepota je nejčastější frontovou linií snah o změnu nebo přímo aktivismu - a to nejen toho za práva zvířat, ale v podstatě jakéhokoli.

A právě o tom je druhá část knihy. Pokud vás to zajímá, je zde představen „veganský svět“ - tedy vhléd do nitra a způsobů lidí, kteří se dobrovolně zřekli konzumace živočišných potravin. Pokud se vám nepodařilo úhel pohledu těchto lidí na realitu nikdy pochopit, tento text by vám k tomu mohl výborně dopomoci.



V závěru je uvedeno několik málo kapitol pro samotné vegany - ve smyslu toho, jak v karnistickém světě fungovat a nezbláznit se, jak se ubránit vyhoření, jak efektivně působit na své okolí a čeho se určitě vyvarovat (myšleno v komunikaci s okolím).

Více se mi bohužel do tohoto článku nevešlo, i když by se dalo samozřejmě pokračovat. Nezbyvá než knihu vřele doporučit. Je velmi čtivá a zároveň plná mně blízkého příkrého humoru a ironických, ale sofistikovaných poznámek. Seženete ji ve fondu ŠK. -jj-

Srpnový kalendář Jirky Wagnera

Když už Římany napadlo nazvat červenec Iulius podle císaře Gaia Julia Caesara, uplatnili tento nápad i pro následující letní měsíc. A pojmenovali ho podle Caesarova adoptivního syna, Octaviana Augusta, taktéž císaře. A protože majestát je majestát, nebylo co dál řešit. Většina Evropy tento název v různých podobách používá dodnes.

Některé slovanské národy však zase zvolily pojmenování pro tento měsíc v návaznosti na dominantní hospodářské dění, tedy podle žní. A když tedy žně, tak čím se tehdy obilí žalo? Srpem! A tak v Čechách máme srpen. Podíváme-li se ale na původ slova srp, jsme zase v té latině: sarpio znamená „odřezávám“. Srpen je měsícem zrání, žní, sklizni, vytváření zásob na zimní časy.

Srpnové slunce je již k zimě zahleděno. - Co přinášíte, dny srpnové?



Foto Jiří Wagner

CHVÍLE NAD JINÉ:

*Ted' na duhu se dívat,
než se rozplyne.*

SRPNA DNY PŘÍŠTÍ.

Ještě dál žně.

A zajíc

pak na strništi.

VOSY KUTAJÍ

*do sladkých letních jablek
kulaté díry.*

TICHO POLEDNÍ

srpnové letní.

Kaple.

Cesta kolem ní.

ČÁP ZVOLNA LÉTÁ

nad městem

mezi mráčky.

Je konec léta.

Šťastné chvíle Karla Klostermanna

„... Štěkeň jsem sotva podle jména znal, věděl jsem pouze, že je poblíže Strakonice. První má otázka byla, je-li tam nějaká řeka, a když otec mi řekl, že leží nad Otavou, právě tak jako Sušice, Žichovice, Horažďovice, Strakonice a Písek, že je tam pěkný zámek, velký, nádherný park a řeka že teče širokými lučinami zelenými jako brčál, spadla se mne obava, že se mi tam nebude líbit. Hlavní věc: byla tam Otava, bez níž, jak se mi zdálo, bych byl nemohl žít...“

... Jsem do dneška přesvědčen, a pozdější mé zkušenosti mi to potvrdily, že není řeky – aspoň já jsem žádné nenašel – v níž by koupání poskytovalo takového požitku jako právě v Otavě a v té zase zvláště ve Štěkni. V hořejším svém toku, od Rejštejna do Sušice a odtud do Horažďovic, je příliš prudká, také tu mohutným kamením, onde drobným štěrkem příliš zanesená, tichých míst poměrně málo, ale zde je řečiště přímo ideální – tichá plesa se střídají s proudy, hloubku si člověk najde, jaké si právě přeje, voda brunátná na pohled, kde se pění, s leskem do zlatova, čistá a živá, ani příliš studená, ani příliš teplá, i za největších veder osvěžuje neobyčejně...“ To se nám, kdo bydlíme ve Středním Pootaví, hezky čte, vidíte?

Otava je mezi plavci i vodáky velmi oblíbená ještě i po stu letech od doby, kdy ji do nebe vychvaloval Karel Klostermann (13. 2. 1848 – 16. 7. 1923) na několika místech svých vzpomínek „**Červánky mého mládí**“ (1926). Vyprávěl o svých dětských dobrodružstvích, při nichž se s řekou dokonale sžil. Už v útlém věku, při pobytu v Žichovicích, se naučil výborně plavat, v novém domově ve Štěkni (v letech 1860-1862) se stal vůbec nejlepším plavcem a potápěčem mezi vrstevníky a tohle prvenství mu bylo velmi milé. I když se snažil být dobrým žákem ve škole, znalost řeky a přírody kolem ní, houževnatost a otužilost pokládal za mnohem důležitější.

Rodiče, milovaná chůva i někteří učitelé jej vedli k co největší ohleduplnosti vůči všemu živému a on sám to cítil také tak. Proto si tak dobře zapamatoval a po letech zapsal ničení perlorodek, důvody úbytku ryb, chování nenechavých kluků, utrpení zapřažených dobytčat sužovaných hmyzem... Sám se někdy z nerozumu něčeho nepatřičného zúčastnil, třeba dráždění býka, ale byl vždycky otcem usměrněn a rychle se to naučil chápat i přijímat. Chvilu na zahrádce ve Štěkni, kde se od otce dozvídal nejvíc, měl stejně rád jako prozkoumávání řeky:

„... Rozuměl on přírodě a z té dobré duše ji miloval, znal hlasy ptáků, věděl, kde a kdy který z nich si staví své hnízdo, znal i jména všech motýlů denních, všech lyšajů a kdejaké můry, a věděl, na kterých rostlinách žijí jejich housenky, a my děti jsme naslouchaly jeho výkladům, berouce z nich nevyličitelnou rozkoš. Bylo nám přísně zakázáno je chytati nebo jakýmkoli způsobem znepokojovati, jen pozorovati jsme je směli a bráti z nich potěšení...“

Jen dědeček nechtěl vlahých letních večerů užívat venku u domu a zavíral se za okno, ve strachu, aby jej vánek od řeky nenakazil zimnicí. Ta totiž skutečně na některých místech se silně podmokřenou půdou hrozila, protože zárodky byly přenášeny určitým druhem zde žijících tiplic. Vztahovalo se to na partie východně od Štěkne, na Hlubokou, Zbudov aj. Nelze se tedy divit snahám předků o vysušování a přeměnu bažin na úrodná pole. Stará literatura nás učí porozumět postupům, které měly kdysi své opodstatnění, zatímco dnes zase z jiných vážných důvodů se od nich upouští. Nebo naopak. Takovýchto srovnání se při čtení Klostermannových vzpomínek nabízí spousta, ať jde o přírodu, hospodaření, politiku, rodinný život, školství, celkový pohled na svět, atd. atd. Mnohé z toho, co jsme se ve škole při dějepisu dověděli jen v náznaku, si zde můžeme oživit a doplnit.

Jak je vidět ze vzpomínek i z dosud stále ještě velmi oblíbených románů a povídek, v něčem jsme pokročili a Karel Klostermann by z nás měl radost, v něčem je naše doba oproti té jeho ještě méně bezpečná a přívětivá a je to na nás, jaké bude pokračování. Pokud byste si chtěli právě z „Červánků mého mládí“ přečíst ještě více, najdete je ve fondu naší Šmidingerovy knihovny v novém vydání pod názvem „**Vzpomínky na Šumavu I. Kniha pamětí**“.

-ah-



Foto -ah-

D. Roques: „Sběratel vůní“

Jak moc si užíváte vůně parfémů? Jsou pro vás jen prchavým dojmem, nebo byste rádi zkoumali jejich podstatu víc? Ať už dáte na svůj nos, nebo považujete vůně za zbytečný luxus, z hlediska ekologie je to rozhodně zajímavé téma.



Co vše s ním souvisí, se ve své knize z roku 2021 pokouší přiblížit Dominique Roques. S původem a vlastnostmi vůní má bohaté zkušenosti, je totiž svým povoláním "zdrojař". Pro věhlasné parfuméry zajišťuje suroviny z různých koutů světa. Jeho třicetiletá praxe jej provedla zhruba padesátkou zemí, kde se setkal s různými postupy pěstování, sběru i destilace. A pak nastává cesta esencí k umělcům, kteří z nich tvoří vonné kompozice.

Kniha je barvitou, pestrou mozaikou příběhů. Pokud byste ale čekali přepych a exkluzivitu, sáhněte po jiném titulu. Tenhle je o tom, jak je svět parfémů omamný i krutý zároveň. Daň za to, že nosíme jedinečnou vůni, je mnohdy neúměrně vysoká: drancování přírody, vykořisťování zemědělců/pěstitelů, ilegální praktiky a podvody...

Přitom Dominique Roques píše i o příbězích, kdy díky neskutečnému úsilí vykvetly plantáže zachovávající tradiční metody. Dávají lidem práci a férové ohodnocení, suroviny jsou kvalitní a jejich sběr je v souladu s udržitelností. Autor jasně naznačuje cestu, po které by se mohl svět parfémů ubírat, aby jejich vznik byl založený na dostatku, poctivé práci a radosti z přírodní bohatosti. Jeho kniha má moc z povrchní záliby udělat oduševnělé putování a lásku k esencím prohloubit: s vědomím, že pečlivý výběr se vyplácí.

Zdeňka Řezníčková



Dvě lípy

V dokumentárním seriálu **Bedřicha Ludvíka „Paměť stromů“** (2003) se říkalo, že stromy se na nás dívají. Někdo to asi bral jako poetickou nadsázku, někdo možná i jako něco dětinského a nepatřičného. Jistě je hodně i takových lidí, kterým staré památky, včetně těch živých, umocňují úctu k předkům a plní funkci „rodinného stříbra“, obdivovaného a milovaného. A někdo si říká, že stromy třeba opravdu dokážou nějak po svém něco z našeho světa vnímat a pamatovat si. To nevíme, jak to je doopravdy. Ani to, jestli se to někdy dozvíme a jak.

Zvláštní postavení mezi památnými stromy mají určitě ty, které rostou nebo rostly u cest. Dávaly stín a ty duté někdy i úkryt. Nebo dětem pocit, že mají na chvíli pro sebe svůj vlastní dům. Říci navíc, že nápadný strom je i orientačním bodem, to zní tak nějak chladně, ale pravdou je samozřejmě i to. Platí to například na strakonickou Václavskou lípu, podle níž se už kdysi dávno zaměřovalo a údaje o tom jsou zároveň svědectvím, že svou majestátní podobu měla už dříve, kdy ještě nedosáhla svých 550 cm v obvodu a 25 metrů výšky. Přesný údaj máme od Viléma Václava Kremera z roku 1941 – tehdy měla v obvodu 425 cm a na výšku 20 m.

Věk se u ní dal jen odhadnout (snad 350-400 let?) a to, co kdy zažila, si můžeme představit podle historických událostí její doby i podle dobové korespondence a podobně. V jednom z dopisů pozdějšího básníka F. L. Čelakovského se například zachovala slova o jeho rozlíceném rozpoložení v den, kdy se ubíral pěšky na studia do Českých Budějovic a těžce se loučil s rodným městem: „... *Moji průvodčí již mne daleko předešli a já ještě stál – a ještě stál! Tak mně nebylo nikdy, tak mně nebude snad do smrti!...*“ Jeho maminka mu pak kolem lípy a podsrpenského kostela nosila prádlo a jídlo a jistě víc než na námahu dlouhé cesty myslela na to, jak se radostně se synem shledají. Můžeme si to představit a v duchu vidět i celou tehdejší krajinu, tak odlišnou od naší.



Slanická lípa, foto -ah-

Bohužel, růst blízko cest, domů a jiných míst používaných lidmi je památným stromům k dobru jen do času. Václavské lípě její nápadná poloha přispěla v roce 1979 k prohlášení za chráněný přírodní výtvar a v roce 2000 k označení památný strom (což s sebou nese vyšší stupeň ochrany), jenomže blízkost frekventované komunikace i další vlivy vykonaly své a vyvolaly vážné starosti. A to obojí druhu: jak dál pokračovat s ochranou, ale i jak ochránit okolí před případným rozlomením koruny. To už totiž hrozilo a při prudké bouři 21. 6. 2023 se to nakonec i stalo (viz také [zde](#)). Naším potomkům bude tuhle strakonickou legendu připomínat asi už jen torzo mohutného kmene.

Rychle za sebou odešly v poslední době i mnohé jiné pamětihodné dřeviny našeho regionu. Z nich asi nejznámější byl topol Hvězda, buk Josefa Velenovského nebo vrba ve strakonickém hradním příkopu. Z těch, které zůstaly, se obzvláště velké oblíbeně těší lípa, zasazená v roce 1848 na vršku nad Slaníkem. V roce 2013 dokonce o ní vyšly verše, které ji nazývají osamělou kráskou. Napsal je **Petr Šulista** a můžete je najít ve sbírce „**Krajinou předků mých**“. V době, kdy bylo této lípě 156 let, byla vysoká 16 m a obvod kmene měla 250 cm. Není příliš blízko ani u domů, ani u cest, což je při jejím věku teď už její hlavní výhodou. A protože je viditelná z velké dálky a má hezký tvar koruny, stala se symbolem obce a okolí (více o ní viz [zde](#)). Stařečně vzdoruje, jak je řečeno v básni – a snad se jí to bude dařit ještě dlouho. *-ah-*

Slanická lípa - Petr Šulista

*Korunu odvážně
k obloze staví
s jizvami v kůře
paměť mající*

*Kořeny skrytými
pod kobercem trávy
statečně vzdoruje
bouřím, vichřicím*

*Osamělá kráska
v noci i ve dne
očitý svědek
utajených vin*

*Náhodný poutník jen
k jejímu kmenu sedne
aby vychutnal si
blahodárny stín*

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Dospělý chrostík připomíná v letu i v klidu nenápadného šedého nebo hnědavého motýlka (s motýly jsou chrostíci příbuzní). Má chlupatá křídla, která po přistání střechovitě skládá. Živí se olizováním rostlinných šťáv. Poletuje kolem vody, při vyrušení zapadne nejraději do trávy a rychle do ní zalezne. Samička klade do vody oplodněná vajíčka obalená rosolovitou hmotou. Ve vodě žijí jak larvy, tak kukly. Líhnutí pak probíhá hromadně a i o něm se

Ondřej Sekora v knížce o Ferdovi zmiňuje. Popisuje ho jako velkou slavnost, při níž všechny kukly vystupují z vody a odkládají pláště. Osuší si na slunci křídla a vzletnou.

- Podle knížky Karla Hudce a kol. „Příroda České republiky“ (2007) bylo v ČR zjištěno přes 240 druhů chrostíků nejrůznějších vlastností. Názvy mají většinou jen latinské. Na obrázku ve zmíněné knížce můžeme vidět například larvu žijící bez schránky a přečíst si informaci, že místo domečku si tenhle druh staví váčkovitou lapací síť. Jiné druhy dovedou zabudovat síť do stavičky z kamínků a vytvořit něco jako vrš (past s mřížkou). V knížce Jana Macka „Bezobratlí. 2. Hmyz“ je popsáno, že larva chrostíka proudového dokonce umí síťové okénko čistit, aby se nezanášelo. Provádí to pomocí kartáčku z brv, které má na předních končetinách a na řitních plošinkách. V knížce najdeme i pěkný nákres, jak důmyslná past vypadá. Slouží k zachycování drobných vodních živočichů (planktonu) a ústrojných látek.



Foto -ah-

hou stranu, můžete vidět larvy s poměrně odlišnými schránkami, a přitom to bude třeba i stejný druh chrostíka. Záleží totiž na tom, jaký materiál se v tom kterém prostředí nabízí. Chrostíci žijící ve stojatých vodách (jsou i takoví) se chrání sekretem a řasami. Obyvatelé potočního dna stavějí z písku a kamínků. A tak dále. Otakar Štěpánek popsal v knížce „Oživené vody“ dokonce případ, kdy larvy ponechané v akváriu z nouze použily listy vodní rostliny doušky.

Zvláštní situace nastává, když si chrostiči stavitel najde drobného měkkýše a použije jeho ulitku. Nebere totiž ohled na to, že tím vlastně bere nešťastného obyvatele ulitky do zajetí. Na fotografii si můžete takové schránky prohlédnout. Vylovil je malakolog Luboš Beran Ph. D. v červnu 2023 v oblasti slovenských Malých Karpat.

Možná, že podobně zajímavé chrostiči komůrky najdete při svých letních toukách i vy. Zacházejte s nimi opatrně, aby vaše zvědavost nebyla larvám na škodu. Tím spíš, že to mají chrostíci těžké i jinak. Starší pamětníci by vám dosvědčili, co jich dříve všude bývalo, na rozdíl od současné doby, kdy příznivých míst pro jejich život ztlačeno ubýlo a stále ubývá.

- Hodí se tato slova: Mravenec, švec, motýlek. -ah-



Zdraví a strava

Když přijede návštěva

Pro mnohé může být návštěva vegansky se stravujících lidí velkým oříškem nebo dokonce neřešitelným problémem. Co vlastně jedit? Zvládnou pro ně něco připravit? Pokud rádi vaříte, rádi objevujete nové ingredience a v kuchyni rádi experimentujete, mohla by se z tohoto „úkolů“ stát naopak poměrně zajímavá a nakonec i příjemná výzva. Zvláště, když je dnes už k dispozici nepřehledná zásoba nápadů a receptů. Já osobně jsem se inspirovala několika tipy v časopisech, svými původními recepty a YT kanály [MaruškaVEG](#) a [Skotská královna](#). Nakonec se z občerstvení vyklubalo kompletní menu. Posuďte sami.

A návštěva? Prý byla moc spokojená.

Mrkvová polévka

Ingredience: červená a bílá cibule, česnek (2 stroužky), mrkev (5 ks), petržel (2 ks), brambory (4-5 ks), menší cuketa, jarní cibulka, bazalka, suš. celerová nať, sůl, pepř, zeleninový bujón, rostlinný olej

Postup přípravy: Na oleji orestujeme dozlatova nadrobno pokrájenou cibuli. Přidáme pokrájenou mrkev, petržel, brambory a utřený česnek. Osolíme, opepříme, ochutíme bujónem a ještě několik minut restujeme. Zalijeme vodou a vaříme do změknutí zeleniny a brambor. Umixujeme, přidáme nastrouhanou cuketu, jarní cibulku, bazalku a sušenou celerovou nať a ještě krátce povaříme.

Celozrnná focaccia art

Ingredience: celozrnná špaldová hladká mouka (500 g), teplá voda (400 ml), olivový olej, droždí (20 g), hrubozrnná sůl, zelenina a bylinky na ozdobení

Postup přípravy: Do vody rozdrobíme droždí a rozmícháme ho. Postupně přidáváme mouku a vypracujeme lepivé těsto. Pod utěrkou necháme alespoň půl hodiny kynout. Po vykynutí poprášíme moukou a přendáme ho na plech vyložený pečicím papírem. Znovu poprášíme moukou a vmačkáme do placky. Polijeme olejem, který do těsta vmačkáme. Posolíme, necháme asi 15 minut dokynout a ozdobíme zeleninou a bylinkami. Pečeme 30-40 min. dozlatova na cca 210 °C.



Foto -jj-

Zeleninové kari s cizrnou

Ingredience: cibule, česnek (2 stroužky), 2 mrkve, menší cuketa, žlutá paprika, 2 rajčata, 3 žampiony, menší lilek, marinované tofu, uvařená nebo konzervovaná cizrna, rajčatový protlak (3 lžíce), kokosové mléko (400 ml), olej, kari koření, sůl, špenát

Postup přípravy: Na oleji orestujeme nadrobno pokrájenou cibuli a česnek, lehce opražíme kari koření a podle tvrdosti přidáváme na menší kostky pokrájenou mrkev, lilek, cuketu, papriku a žampiony. Poté přidáme předvařenou cizrnu, rajčata, tofu a rajský protlak. Zalijeme kokosovým mlékem, osolíme a vaříme do změknutí zeleniny. V závěru přidáme několik listů špenátu do zavadnutí. Podáváme s rýží.

Makovec

Ingredience: celozrnná špaldová hladká mouka (300 g), cukr (cca 150 g), prášek do pečiva (sáček), skořice (2 lžíce), mletý mák (200 g), rostlinné mléko (300-350 ml), olej (cca 60 ml), rum (2 lžíce), špetka soli, na ozdobení posekané vlašské ořechy, třešně...

Postup přípravy: Dobře promícháme všechny suché ingredience. Přidáme olej a rum a přimícháváme rostlinné mléko do polotuhé konzistence těsta. Přendáme na vymazaný nebo vyspaný plech, ozdobíme ořechy a ovocem a pečeme cca 30 min. na 180 °C.

Petra Hadová

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekopradna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,
Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Tomáš Bodnár, Jiří Wagner, Eva Legátová, Zdeňka Řezníčková, Petra Hadová

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů



Anticopyright 2023



ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE